

БУЮК АЖДОДЛАР МЕРОСИ-БУЮК КЕЛАЖАК ПОЙДЕВОРИ (ТОШКЕНТ ВИЛОЯТИ ЗИЁРАТГОҲЛАРИ МИСОЛИДА)

Жумаева Шоира Бердияровна

Чирчиқ давлат педагогика университети

Ўзбекистон тарихи кафедраси мудири, т.ф.ф.д.(PhD)

Аннотация: Мақолада халқимизнинг буюк тарихи ва бетакрор моддий-маънавий мероси ва унинг аҳамияти Тошкент вилояти зиёратгоҳлари мисолида ёритиб берилган. Муқаддас қадамжолар ва зиёратгоҳлар ҳамда ўзига хос зиёрат маросимлари ўзбек халқининг турмуш тарзининг ажралмас қисми ҳисобланади. Муаллиф томонидан аждодларимизнинг мероси-зиёратгоҳларнинг ёш авлод тарбиясидаги ўрни ва аҳамияти таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: Тошкент воҳаси, мерос, зиёрат, цивилизация, ЮНЕСКО, маросим, зиёрат туризми, ёш авлод, тарбия.

Ўзбекистон нафақат Шарқ, балки жаҳон цивилизацияси бешиklarидан бири ҳисобланади. Жумладан, юртимиздаги уч мингдан ортиқ моддий-маънавий ёдгорликларнинг умумжаҳон меросининг ноёб намуналари сифатида ЮНЕСКО рўйхатига киритилганлиги фикримиз далилидир¹⁰⁵. Айниқса, ислом дини ривожланишида буюк боболаримиз қўшган ҳиссасини бутун мусулмон дунёси катта ҳурмат ва эҳтиром билан тан олади. Таниқли олим Ғайбулла ас-Салом таъкидлаганларидек “Юртимиз шундай муқаддас маконки, қаерида юрмагин, қадамингни эҳтиёт бўлиб ташлашинг керак: чунки унинг ҳар бир тоши ёки кесаги буюк бир зотнинг хоки бўлиши мумкин!”¹⁰⁶

Ўзбек халқи қадимдан буюк зотлар ва авлиёларга ҳурмат билан қараб, уларни улуғлаш билан қаторда, вафот этганларидан сўнг ҳам мунтазам зиёрат қилиб туриш анъанасига амал қилиб келган. Совет ҳукуматининг даҳрийлик сиёсати сабабли ана шунда буюк алломалар, авлиё даражасидаги улуғ зотларнинг номлари унитилиб, халқимиз хотирасидан ўчириб ташлашга ҳаракат қилинди.

Мустақиллик шарофати ила миллий ўзлигимизни англаш, кўҳна тарихимизни тиклаш ва ўрганиш имкониятига сазовор бўлди. Айниқса, муқаддас динимизга бўлган муносабат тубдан ўзгарди. Буюк аждодларимиз Юсуф Ҳамадоний, Аҳмад Яссавий, Имом Мотрудий, Бурҳониддин Марғиноний, Маҳмуд аз-Замахшарий, Шайх Нажмиддин Кубро, Баҳовуддин Нақшбанд каби авлиёларимизнинг номлари тикланиб, уларнинг маънавий мероси ўрганилиши учун кенг имкониятлар яратиб берилди. Мустақиллик йилларида буюк

¹⁰⁵ Эралиев Б., Остонақулов И., Абдулахатов Н. Ўзбекистон зиёратгоҳлари ва қадамжолари. Т.2015.328-б.

¹⁰⁶ Жумаева Ш.Б. Ўзбек халқининг миллий кадрлар тизимида муқаддас қадамжолар ва зиёратгоҳлар. ЎЗМУ хабарлари.2018 йил 1/6.128-б.

боболаримиз хотирасига бағишлаб барпо этилган ёдгорлик мажмуалари, зиёратгоҳлар жамиятимиз маънавиятини юксалтиришга, миллий онг, ўзликни англаш ва миллий ғурурни кўтаришга, ҳамда халқимиз айниқса, ёшлар онгида мустақиллик мафқурасини шакллантиришга хизмат қилмоқда.

Ана шундай буюк алломалар, олиму-уламолар ҳамда Тасаввуф тариқати номоёндалари яшаб ўтган азим Тошкент воҳаси қадамий зиёратгоҳлар жойлашган ҳудудлардан бири ҳисобланади. Тарихдан маълумки, Тошкент воҳаси инсонлар томонидан Тош давридаёқ ўзлаштира бошланган. Аجدодларимиз Чирчиқ (Турк, Барак ёки Парак, Чир) дарёси ҳавзаси водийсида жойлашган, дарё ирмоқлари ва анҳорлар орқали мўл-кўл суғориладиган, чорвачилик яйловлари, деҳқончилик ва боғдорчилик учун яроқли серҳосил тупроғи бўлган воҳада ҳар томонлама буюк тамаддунга тамал тошини қўйди. Қадим-қадим замонларда Тошкент (туркийда-Чоч; хитойчада-Юйни, Чжеши, Ши, Ташиган; араб тилида-Шош, Шошканд) Чирчиқ ва Оҳангарон дарёлари водийларини, уларга тутшиб кетган бепаён Дашти Қипчоқ кенгликлари ва Мовароуннаҳр деҳқончилик воҳаси ўртасида ястаниб ётган Сирдарё чап қирғоғи тоғ ва дашт туманларини эгаллаган эди. Қулай иқлим, бой фойдали қазилмалар (олтин, кумуш, темир, қўрғошин, феруза ва бошқалар) ва серунум тупроқ воҳанинг иқтисодий тараққий этишига, айтиб чоғда кўчманчи чорвадорлар ва ўтроқ деҳқонларнинг ўзаро иқтисодий, сиёсий, савдо-сотик ва маданий алоқлари марказига айлантирди. Биринчи минг йиллик бошидаёқ Тошкент воҳаси Буюк Ипак йўлидаги энг муҳим марказлардан бирига айланиб бўлган эди.

Тошкентнинг қадим ва буюк тарихи тўғрисида - қадимги ва ўрта асрларга оид юзлаб қўрғонлар, шаҳарчалар ва меъморчилик ёдгорликлари маълумот беради. Мусулмон малакатларини кезиб чиққан араб, форс олим ва географлари Ал-Истахрий, Ибн Ҳавқал ва Ал-Муқаддасий томонидан Шош тарихий вилояти қуйидагича таърифланган: "Хуросон ва Мовароуннаҳрда жоме масжидлари, обод қишлоқлари кўплигию, заминлари кенлиги ва иморатлари кўплиги-аҳолисининг куч-қуввати ва жасурлиги борасида бу каби бошқа бир мамлакат учрамайди..."

Тошкент вилояти нафақат иқтисодий ва сиёсий мавқеининг юқорилиги билан балки шу тупроқда туғилиб ўсган буюк алломаларию авлиёлари билан дунёга машҳурдир. Тарихдан маълумки, VIII асрда юртимизга ислом дини ва маданиятининг кириб келиши билан улуғ алломалар, авлиёларга бўлган эътиқод кучайди. Уларнинг вафотидан сўнг қабрлари обод этилиб, зиёратгоҳларга айлантирилди. Авлиёларга ҳурмат, уларнинг маънавий меросини ўрганиш, муқаддас қадамжо ва зиёратгоҳларни зиёрат қилиш ўзбек халқининг муҳим ментал хусусиятларидан бири ҳисобланади.

"Зиёрат"- атамаси арабча сўз бўлиб, "бирор ерга ёки шахс ҳузурига бориш" маъносини билдиради. Зиёрат-ислом динида муқаддаслаштирилган мазорлар,

қадамжолар ва зиёратгоҳларга бориб, муайян расм-русмларни бажариш демакдир¹⁰⁷. Ватанимизнинг қайси гўшасига қадам қўйманг, ўзига хос муқаддас қадамжо ва зиёратгоҳларга дуч келасиз. Шунини таъкидлаш лозимки, зиёратгоҳлар нафақат диний-маърифий маскан, балки ёшларнинг тарбиялашда ўзига хос тарбия ўчоғи вазифасини ҳам бажариб келади.

Жумладан:

-Инсонларнинг аралашувисиз пайдо бўлган табиий зиёратгоҳлар (булоқ, ғор, дарахт) ёшларни табиатни севишга, унинг гўзаллигидан завқ олишга ва табиатга ҳурмат руҳида тарбиялашга хизмат қилади.

-Зиёратгоҳлар жамоавий учрашадиган жой бўлиб, ўзаро маданий алоқалар алмашинадиган макондир.

- Зиёратгоҳлар инсонлар онгида эзгулик манбаи, меҳр-мурувватга чорловчи муқаддас жой вазифасини ўташ билан бирга уларда ҳалоллик, поклик, ўзгалар ҳақида хиёнат қилмаслик, ўз касбини севиш каби туйғуларни шакллантирган.

-Халқано қарашларга кўра зиёратгоҳлар руҳий таскин берувчи, дарддан халос этувчи ҳамда савобли амалларни бажаришга чорловчи диний-маърифий маскан.

-Зиёратгоҳ ёшлар онгига савобли ишлар қилган инсонлар охирати обод бўлади деган тушунчаларни мустаҳкамлайди.

-Зиёратгоҳлар ёшларнинг тарихий, маънавий ва ахлоқий билимларини оширади.

-Зиёратгоҳлар очиқ музей, дарсхона, маънавий покланиш маскани, мамлакат ва миллат тимсоли, обрўси, маънавий-маданий бойлиги ҳисобланади¹⁰⁸.

Шунини таъкидлаш лозимки, зиёратгоҳлар юртимизда зиёрат туризмни ривожлантиришда муҳим аҳамият касб этади. Ватанимиз уламоларининг ислом дини ва илм-фан равнақига қўшган ҳиссаси, уларнинг илмий-маънавий мероси ҳамда Марказий Осиё худудининг ислом цивилизациясининг шаклланишида тутган ўрни, халқимизнинг бой тарихи ва меҳмондўстлиги зиёрат туризмининг асоси ҳисобланади. Исмоил Сомоний, Чор Бақр, Чашмаи Аюб, Шоҳизинда, Руқобод, Имом Ал-Бухорий, Баҳоуддин Нақшбанд, Гўри Амир, Хўжа Ахрор, Паҳлавон Маҳмуд, Ҳазрати Имом, Занги Ота, Султон Саодат, Ҳаким ат-Термизий каби машҳур зиёратгоҳлар фикримиз далилидир. Жумладан, Тошкент вилоятида жойлашган Зангиота зиёратгоҳи Марказий Осиё минтақаси халқлари учун ғоятда муқаддас қадамжо ҳисобланади. Бу тарихий-меъморий мажмуани ҳар куни 5 минг нафар зиёратчи ва сайёҳлар зиёрат қилгани буни яққол

¹⁰⁷ Усмонов М.А.Ислом.-Т.,”Шарк”,1986,85-бет

¹⁰⁸ Эралиев Б., Остонақулов И., Абдулаҳатов Н. Ўзбекистон зиёратгоҳлари ва қадамжолари.Фарғона вилояти. 1-жилд.Тошкент-2014й. 21-б.

тасдиқлайди. Зиёратчиларнинг турли мамлакатдан эканлиги ҳам эътиборга моликдир¹⁰⁹.

Бундай улкан салоҳият эса ўз навбатида зиёрат туризмини ривожлантиришда муҳим рол ўйнайди. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2020 йил 24 январь куни Олий Мажлисга Мурожаатномасида ҳам юртимизда 8 минг 200 дан зиёд маданий мерос объекти мавжуд бўлиб, туризм маршрутларига унинг атиги 500 таси киритилгани танқидий таъкидлаб ўтилди. Давлатимиз раҳбари томонидан мазкур маршрутлар сонини жорий йилда 800 тага ошириш вазифаси белгилаб берилди¹¹⁰. Бу соҳада аввало, зиёрат туризмнинг асосий объектлари бўлган муқаддас қадамжо ва зиёратгоҳларни ўрганиш, кенг миқёсда тарғиб этиш лозим. Зеро, Ўзбекистон замини бутун дунёдан ислом цивилизациясининг муҳим марказларидан бири сифатида сайёҳларни чорлаб келмоқда. Қадимдан машҳур Бухоро, Марғилон, Самарқанд, Хива, Тошкент, Термиз, Қўқон каби шаҳарларда жойлашган ноёб тарихий меросдан унумли фойдаланган ҳолда мамлакатимиз иқтисодиётини кўтариш, халқимиз фаровонлигини ошириш билан бирга, уларни келажак авлодларга етказиш бугунги куннинг энг долзарб масалаларидан бири ҳисобланади.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Б.Эралиев, И.Остонақулов, Н.Абдулаҳатов Ўзбекистон зиёратгоҳлари ва қадамжолари. Тошкент вилояти ва Тошкент шаҳри. Т.2015.
2. Ш.Б. Жумаева Ўзбек халқининг миллий қадриятлар тизимида муқаддас қадамжо ва зиёратгоҳлар. ЎЗМУ хабарлари. 2018 йил 1/6.
3. М.А. Усмонов Ислом.-Т., "Шарқ", 1986.
4. Б. Эралиев, И.Остонақулов, Н. Абдулаҳатов Ўзбекистон зиёратгоҳлари ва қадамжолари. Фарғона вилояти. 1-жилд. Тошкент-2014.
5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2020 йил 24 январь куни Олий Мажлисга Мурожаатномаси. Халқ сўзи газетаси. №19.25.01.20.1-3 б.
6. Jumaeva Sh.B. Jaynarov O.Kh. REVIVAL OF PILGRIM TOURISM ON CROSSROAD OF THE GREAT SILK ROAD (ON THE EXAMPLE OF THE TASHKENT OASIS) //Journal of Survey in Fisheries Sciences 10(2S) 3372-3380 2023, P.p.3372-3680
7. Jumaeva Shoiria Berdiyarovna. Images about the Tree Cult at Uzbek People's Pilgrimage Rituals // Journal of Ethics and Diversity in International Communication | e-ISSN: 2792-4017 | www.openaccessjournals.eu | Volume: 2 Issue: 2. Pp.18-22

¹⁰⁹ Эралиев Б., Остонақулов И., Абдулаҳатов Н. Ўзбекистон зиёратгоҳлари ва қадамжолари. Тошкент вилояти ва Тошкент шаҳри. 3-жилд. Тошкент-2015й. 295-б.

¹¹⁰ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2020 йил 24 январь куни Олий Мажлисга Мурожаатномаси. Халқ сўзи газетаси. №19.25.01.20.1-3 б.

8. Jumayeva S.B. Women's pilgrimage rites and rituals (as an example of Tashkent oasis) // EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR) - Peer Reviewed Journal Volume: 6 | Issue: 7 | July 2020. 472p.